

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Jane Raudsepp

VAATLUSTEGEVUSE LÄBIVIIMINE KUNSTIVALDKONNAS KOOLIEELSES EAS
NING VILJANDI MAAKONNA LASTEAIASÕPETAJATE ARVAMUSED SELLE
VAJALIKKUSEST
bakalaureusetöö

Juhendaja: Irja Vaas

Läbiv pealkiri: Vaatluse kasutamine kunstitegevuses

KAITSMISELE LUBATUD
Juhendaja: nimi (teaduskraad)

.....
(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: nimi (teaduskraad)

.....
(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2015

Resümee

Vaatlustegevuse läbiviimine kunstivaldkonnas koolieelses eas ning Viljandi maakonna lasteaiaõpetajate arvamused selle vajalikkusest.

Uurimistöö eesmärk oli välja selgitada, kui palju ja milliste tegevuste käigus kasutavad koolieelse lasteasutuse õpetajad kunstitegevustes vaatlust. Uurimuses osales 48 Viljandi maakonnas töötavat koolieelse lasteasutuse õpetajat. Selgus, et 25 (52% vastanutest) õpetajat alustavad iga kunstitegevust vaatlusega ning enamasti pühendatakse vaatlusele aega 5–10 minutit. Lisaks selgus, et kõige enam tegeletakse ümbritsevate esemete ja objektide vaatlemisega ning seejärel vaadeldakse loodusnähtusi ja pildilisi materjale. Vähem vaadeldakse kunstnike teoseid ning külastatakse näitusi ja muuseume.

Uurimuses osalenud õpetajad pidasid vaatlust oluliseks, sest see aitab lastel tähelepanu tegevusele koondada, arendab mälu ning annab uusi teadmisi. Lisaks aitab see luua ka kujutluspilte, mis on abiks kunstitööde kavandamisel ja kujundamisel.

Märksõnad: kunstitegevused, lasteaed, lasteaiaõpetajad, vaatlus

Abstract

The conduction of observation activities in the field of art in preschool age and Viljandi County's kindergarten teachers' opinions about its necessity.

The aim of this study was to examine how much kindergarten teachers use observations in art lessons and which kind of activities they use to teach observation. 48 kindergarten teachers took part of the survey. The results showed that 25 (52% of the participants) teachers are starting every art lesson in kindergarten with observation and usually they spend 5-10 minutes to that. In addition to that, the results showed that observing objects, natural phenomena and pictures are more popular than observing artist's works or visiting museum exhibitions.

The teachers considered the observations in art lessons important because it helps children to focus on the activity, develops memory and gives new knowledge. Moreover, it helps children to create images in their minds which are important for planning and designing their art work.

Key words: art lessons, kindergarten, kindergarten teachers, observation

Sisukord

Resümee	2
Abstract	2
Sissejuhatus	4
Teoreetilised lähtekohad	4
<i>Vaatlus</i>	4
<i>Kunstitööde ja objektide vaatlemine</i>	6
<i>Õpetaja ülesanded vaatluse läbiviimisel</i>	7
<i>Vestlus ja vaatlus</i>	9
<i>Lapse vaatlusoskus ja selle seos kunstitegevustega</i>	10
<i>Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid</i>	12
Metoodika.....	12
<i>Valim</i>	12
<i>Mõõtevahendid</i>	13
<i>Protseduur</i>	13
Tulemused	14
Arutelu.....	17
Tänuõnad	19
Autorluse kinnitus	19
Kasutatud kirjandus	20
Lisad	23

Sissejuhatus

Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on kunstivaldkonna üks eesmärk, et laps vaatab, kirjeldab ja kujundab ümbritsevat ja tarbeesemeid. Lisaks vaatab laps kunstiteoseid ja kirjeldab nähtut. Eesmärkide saavutamiseks suunatakse õppe- ja kasvatustöö kavandamisel ja korraldamisel last jälgima kaaslast erinevates tegevustes, vaatama ümbritsevat loodust ja tehiskeskkonda ning voolides, joonistades, maalides ja meisterdades kasutama vaatlustel tehtud tähelepanekuid. Selle tulemusel suudab 6–7aastane laps leida ümbritseva vaatlemisel erinevaid detaile, objekte ja nendevahelisi seoseid (Koolieelse lasteasutuse..., 2008; Oll, 2009).

Laste jaoks on vaatlusoskus väga oluline, sest see aitab kaasa lugema ja kirjutama õppimisele ning on aluseks ka paljude teiste oskuste omandamisele (Dogru, 2014). Vaatlusega peaks tegelema teadlikult, sest muidu võivad igapäevased vaatlused kujuneda pealiskaudseteks ja lõppeda vaid esemete äratundmisega. Objekti äratundmiseks on vajalik tunnetada vaid mõned kõige olulisemad tunnused – detaile aga ei märgata. Seetõttu ei pruugi inimesed osata kirjeldada end igapäevaselt ümbritsevaid objekte. Näiteks maja, millest iga päev möödutakse, või oma toa tapeedi mustrit (Raunam et al, 1963).

Vaatlusoskuse arendamiseks sobivad kunstitegevused, sest need aitavad lastel vaadeldavale objektile keskenduda (Fox & Lee, 2013). Lisaks on vaatluse kasutamine ka üheks edukamaks joonistama õppimise viisiks. Lapsed, kellele on õpetatud vaatlemist ja kes on sellega tegelenud, vaatavad joonistatavaid objekte rohkem ning teevad seda erinevate nurkade alt. Sellest tulenevalt on nende tööd täpsemad ja paremad kui neil lastel, kellele ei ole vaatlemist õpetatud (Vlach & Carver, 2008). Kui lapsed väljendavad kunsti kaudu oma vaatlustulemusi, arendab see nende vaatlusoskust, analüüsivõimet ja ka ruumilist kujutamisoskust (Donovan, 2007).

Varasematest uurimustest on selgunud, et koolieelses lasteasutuses kasutatakse kunstivaldkonna tegevusliikidest teistest enam tehnilisi tegevusliike ning vähem vaatlust, vestlust ja kujutamist (Murumaa, 2010; Tabas, 2009). Sellest tulenevalt on uurimisprobleemiks, kui palju ja milliste tegevuste käigus kasutavad koolieelse lasteasutuse õpetajad kunstitegevustes vaatlust.

Teoreetilised lähtekohad

Vaatlus

Kunstitööde vaatlemisel on tegemist visuaalse kommunikatsiooniga – kunstnik annab oma teose kaudu infot ja vaataja võtab selle vastu. Kunstitööd vaadeldes reageerib iga inimene

erinevalt. Reaktsioon sõltub vaatleja vanusest, teadmistest ja kunstilistest eelistustest (Kärner, 2006).

Vaatlus on inimese loomupärane tegevus, mille kaudu tunnetatakse maailma. Juba lapsest alates on inimestel soov asju puudutada, maitsta ning seeläbi neist rohkem teada saada (Eisen, 1989). Heinrichsen (1979) on defineerinud, et „vaatlus on sihikindel tegevus, mis on suunatud esemete ja nähtuste tunnetamisele ja nende iseärasuste väljatoomisele. Vaatluse kaudu võrreldakse esemete sarnasusi ja erinevusi, ning tehakse nende kohta üldistusi“ (lk 9). Näiteks kui lapsele näidata Vincent van Gogh'i maali „Kaks kätt“, saab ta võrrelda enda käsi maalil olevate kätega, leida sarnasusi ja erinevusi. Selle kaudu laps näeb, et tema käed on küll väiksemad, kuid kujult sarnased maalil olevate kätega. Lisaks saab ta võrrelda enda käsi ka oma kaaslaste või ka oma vanemate ja vanavanemate kätega. Nii tekib lastel kujutus kätest kui meie kehaosadest, kuid samas mõistavad nad ka seda, et inimeste käed võivad olla väga erinevad (Kenney, 2009).

Vaatluse abil õppimist peetakse tihti passiivseks tegevuseks, kuid vaatlus ei tähenda lihtsalt vaatamist. Eesti keele seletava sõnaraamatu (s.a.) järgi tähendab vaatamine oma silmade või pilgu kellelegi või millelegi suunamist või silmadega jälgimist. Vaatlus on aga sügavam tegevus, mille käigus võib lisaks silmadega vaatamisele kasutada ka kompimist, maitsemist, haistmist ning kuulamist. Lastega vaatlustegevuse läbiviimisel on erinevate meelte kasutamine oluline, sest see loob lapsele täpsema ja selgema kujutluspildi vaadeldavast (Eisen, 1989; Gaskins & Paradise, 2012).

Vaatlus on hea õppimisviis, sest selle käigus omandatud teadmised jäävad paremini ja kauemaks meelde kui need teadmised, mida on raamatust õpitud. Selle saavutamiseks on oluline, et vaatleja oleks motiveeritud ning aktiivselt tegevusse kaasatud (Eisen, 1989). Vaatlustegevuste läbiviimiseks on erinevaid võimalusi, Heinrichsen (1979) on need esitanud järgnevalt:

- 1) plaanipärane organiseeritud vaatlus;
- 2) juhuslik vaatlus;
- 3) lühi- või pikaajaline vaatlus;
- 4) ühine või individuaalne vaatlus.

Plaanipärane organiseeritud vaatlus on ettekavatsetud ehk varem planeeritud ja läbimõeldud. Selle vaatluse puhul on vaadeldav objekt (ese, nähtus vms) eelnevalt välja valitud. Vaatlusele on seatud eesmärgid ning on täpselt teada, millele soovitakse objekti vaatlemisel tähelepanu suunata. Planeeritud vaatlusele on vastupidine juhuslik vaatlus, mida

ei ole võimalik ette planeerida. See saab toimuda vaid siis, kui vaatluseks tekib sobiv võimalus – näiteks õues lindude ja loomade vaatlemine (Heinrichsen, 1979).

Vaatlemisel tuleb arvestada ka selle kestusega. See võib olla lühiajaline või pikaajaline. Lühiajalist vaatlust iseloomustab see, et nähtus või objekt vaadeldakse ära ning vaatlus lõpetatakse (nt raamatu illustratsiooni vaatlemine). Pikaajaline vaatlus võib kesta aga päevi, kuid või isegi aasta (nt puu vaatlemine erinevatel aastaaegadel) (Heinrichsen, 1979).

Vaadelda saab ka individuaalselt või koos rühmaga. Koolieelses eas tegeletakse vaatlusega enamasti kogu rühmaga ehk ühiselt. Sellisel viisil saavad lapsed oma mõtteid ja teadmisi üksteisega jagada ning seeläbi üksteiselt õppida. Õige suunamisega aitab see lastes kasvatada ühtsustunnet, koostööoskust ja austust teiste töödesse (Eberbach & Crowley, 2009; Heinrichsen, 1979). Näiteks, kui lapsed on koos midagi vaadelnud ja teinud sellest kunstitöö, saavad nad hiljem üksteise töid vaadeldes näha, mida peavad nende kaaslased oluliseks ning mõista, et ühe asja kujutamiseks on palju erinevaid võimalusi.

Vaatlustulemusi saab hinnata vaatluse mahu alusel. Vaatluse mahuks nimetatakse nende tunnuste ja omaduste hulka, mida lapsed nimetavad ja esile toovad. Näiteks on kunstitöö vaatlemisel, mille eesmärk on vaadelda erinevaid töös kasutatud värve, vaatluse mahuks nimetatud värvide arv. Analüüsi põhjalikkust määratakse laste poolt loetletud tunnuste hulga järgi (Heinrichsen, 1979).

Kunstitööde ja objektide vaatlemine. Vaatluse käigus võib püüda mõista ja jutustada pildi sisu, kirjeldada emotsioone, mida pilt tekitab, või vaadata kuidas töö on tehniliselt ja kompositsiooniliselt üles ehitatud (Kärner, 2006).

Kunstitööd vaadeldes tuleb esmalt jõuda selgusele selles, mida on seal kujutatud. Kujutada võib inimesi, maastikku, vaikelu ehk natüürmorti või abstraktseid objekte. Kui kunstiteosel kujutatust ja pildi sisust on aru saadud, võib hakata vaatlema töö kompositsiooni ehk kuidas on kunstnik erinevad elemendid pildile paigutanud (Graham-Dixon, 2010). Pildi sisu mõistmiseks on oluline teada ka taustinformatsiooni, mida pilt ise ei sisalda. Näiteks teose valmimise aja kultuurilist ja ajaloolist tausta (Kärner, 2006). Töö tehnilise ehituse juures saab vaadelda, kuidas on pildil olevat ruumi kasutatud, milliste vahenditega on pilt tehtud (pliiats, akvarell, õlimaal jne), missuguseid värve on kasutatud ja missugune on nende värvide tonaalsus ning kus asub valgus ja vari (Hommik, s.a.).

Objektide vaatlemisel on oluliseks nende eri osade omavahelised suurussuhted ning see, kuidas osad omavahel seotud on. Selleks, et objekte paremini tajuda, tuleks neid vaadelda lähedalt, sest mida kaugemalt seda teha, seda pinnapealsemad nad meile tunduvad. Samuti

peaks objekte vaatlema mitmest punktist, et nende erinevad küljed esile tuleksid. Täpsema vaatluse puhul on oluline teada vaadeldava objekti eri osade nimetusi, sest alles siis hakatakse neid rohkem tähele panema ning detaile märkama (Raunam et al, 1963).

Nii kunstiteoseid kui ka objekte vaadeldes tuleks esmalt keskenduda nende kõige olulisemale tunnusele. Kunstiteostel on alati pilgupüüdja, mis tõmbab enam tähelepanu. Samuti on ka objektidel see kindel osa, mis teeb neist just selle objekti. Näiteks ei ole kapp enam kapp, kui tal ei ole uksi. Seega, kuigi vaatlusel ei ole õigeid ega valesid tõlgendusi, on vaadeldaval kunstitööl ja objektil alati kindlad tunnused, mille tähelepanuta jätmisel ei pruugi vaatlus olla tähendusrikas ja täita oma eesmärki (Barrett, 2002).

Õpetaja ülesanded vaatluse läbiviimisel

Enne vaatlustöö alustamist tuleks seada vaatlusele eesmärgid, sest lapsed ei suuda korraga kõiki teadmisi haarata. Kuna lapsed ei oska eesmäärke püstitada, peaks seda tegema õpetaja. Eesmärgid peavad vastama laste võimekusele ja vanuseastmele. Töö ulatuse määramisel peab õpetaja lähtuma laste eelnevatest teadmistest vaadeldava objekti kohta (Heinrichsen, 1979).

Sellest tulenevalt on õpetajal vaatlustegevuse planeerimisel ja läbiviimisel oluliseks ülesandeks ka vaadeldavate objektide ja nähtuste valik (Riisalo, Sarapuu, Tiits, & Valgma, 1998). Vaatlemiseks võib kasutada nii reaalseid (käega katsutavaid) objekte, loodusnähtusi kui ka erinevaid pildimaterjale (fotod, näidistööd, raamatute illustratsioonid). Kuna tihti ei ole reaalseid objekte võimalik rühmaruumi tuua (nt kunstnike maalid) ja alati ei pruugi ka lasteaia õueala pakkuda vaatlemiseks piisavalt materjali, on õpetajale mugavam kasutada pildimaterjali. On leitud, et pildilised materjalid tekitavad lastes suuremat huvi kui lihtsalt vestlemine, kehakeele ja hääletoonide kasutamine ning küsimuste esitamine (Soydan & Erbay, 2013). Ka lihtsamateks vaatlusobjektideks, mida kujutada, on tasapinnalisemad objektid, näiteks puulehed või kujunditest koosnevad joonispildid. Vaatlemine läheb raskemaks ruumiliste objektide puhul, mida saab vaadelda erinevate nurkade alt, näiteks klotsid või mängukaru (Krabbenhoft, 2002).

Kuna laste mälumaht on väike, ei tohiks vaadeldavaid objekte olla korraga palju (Riisalo et al, 1998). Objektid peaksid olema tunnetatavad erinevate meelte abil ning lähtuma lapsepärasusest ja elulähedusest. See tähendab, et vaatluseks valitud objektid peaksid pärinema laste lähiümbrusest ning olema seotud nende huvidega. Näiteks sobivad vaatlemiseks nende igapäevased mänguasjad, erinevad loomad või lasteaiahoovis kasvavad taimed (Eisen, 1989; Ivanova & Leppoja, 2007). Mida rohkem on vaadeldav objekt seotud laste kogemuste ja arusaamadega, seda väljendusrikkamad ja leidlikumad on nende kunstitööd

(Visual Arts..., 1999). Lisaks peab õpetaja objektide valikul välja selgitama, kas laste jaoks on tegu esmase vaatlusega või on tegemist juba lastele tuttava objektiga (Heinrichsen, 1979).

Õpetaja peab planeerima ka vaatlusele pühendatavat aega. Lastel on ülekaalus tahtmatu tähelepanu, seetõttu ei suuda nad oma tähelepanu pikalt ühele tegelevusele koondada. Sellest lähtuvalt ei ole mõttekas planeerida väga pika kestusega vaatlust. Kuid samas tuleb lastele anda aega, sest kui planeeritud aeg on liiga lühike ja lapsed peavad kiirustama, ei anna vaatlus lastele selgeid kujutlusi, ning suunab pinnapealsusele (Eisen, 1989; Riisalo et al, 1998).

Õpetaja ülesandeks on lapsi vaatluse käigus suunata märkama objekti olulisi tunnuseid, et neil tekiks vaadeldavast objektist õige kujutus (Heinrichsen, 1979). Õpetaja peab vaatluste käigus kujundama lapses harjumust olla tähelepanelik. Tähelepanu sihipäraseks arendamiseks tuleb last õpetada märkama vaadeldavas objektis midagi uut. Tähelepanu arengule aitavad kaasa huvi ja emotsioonid, mida saab tekitada erinevate näitvahendite ja mänguliste tegevusega (Riisalo et al, 1998).

Vaatlustöö läbiviimisel peab õpetaja andma lastele võimalikult palju vabadust ja iseseisvust. Lastel on loomupärane huvi erinevate asjade vastu ning soov neid uurida ja võrrelda teiste sarnaste esemetega. Selleks, et neil oleks motivatsioon vaadelda ja mõelda, tuleks vältida õpetaja ülearuseid ettenäitamisi ja küsimusi. Vaatluse käigus tuleks esmalt keskenduda sellele, mis võiks lapse tähelepanu loomulikult äratada, ning hiljem välja tuua ka teised olulised tunnused, mille peale laps ise tulla ei osanud (Eisen, 1989). Tihti on nii, et vaatlusprotsess koosneb sellest, et õpetaja näitab lastele objekti või pilti ning kirjeldab seda ise. See tähendab aga seda, et objekti vaatlleb õpetaja, lapsed on aga jäetud passiivse kuulaja rolli. Kuid oluline on just see, et laps saaks ise tegutseda ja olla osa vaatlusprotsessist (Riisalo, 1983).

Väikeste laste jaoks ei ole vaatlus tähendusrikas, kui nad vaadeldut üles ei märgi (Fox & Lee, 2013). Selleks, et vaadeldavatest esemetest lastele tervikpildid kujuneksid, tuleks vaatlemist siduda joonistamise, maalimise ja voolimisega (Eisen, 1989). Kuigi lapsed peaksid vaatluse käigus kasutama erinevaid meeli ja saama seeläbi vaadeldava kohta mitmekülgset informatsiooni, ei pruugi laps näha kõike olulist ning luua terviklikke kujutluspilte. Tihti ei pane lapsed vaatlusel tähele seda, mida õpetaja neilt ootab ning elementaarseks peab. Lihtsalt vaadeldes ei pruugi laps keskenduda, kuid kui ta peab ka vaadeldavat objekti joonistama, maalima või voolima, on ta sunnitud pöörama tähelepanu natuuris oleva kuju vormile ja värvile. Kui eset, olendit või nähtust on piisavalt vaadeldud ja uuritud ning laps on selle vastu huvi tundnud, saab ta seda kujutada nii, nagu ta on sellest aru saanud (Ivanova & Leppoja, 2007).

Õpetaja ülesandeks on aidata lapsel seostada eelnevaid teadmisi uutega. Kui laps puutub kokku uue objekti või nähtusega, hakkab ta seda kohe seostama sellega, mida ta juba teab. Kui laps seoseid ei leia, jääb uus teadmine omandamata (Savik, 1994). Näiteks teavad lapsed, et teol on koda, aga kui nad näevad tigu, kellel koda puudub, ei seosta nad teda teoga. Samas võib juhtuda ka see, et lapsed peavadki teo koda teoks endaks. Seetõttu on oluline, et õpetaja aitaks lastel luua õigeid seoseid. Selleks, et laps saaks vaadeldavast võimalikult täpse kujutluse ning tal ei tekiks valesid arusaamu, peaks õpetaja esitama vaatluse käigus suunavaid küsimusi ja tekitama vestluse (Eisen, 1989).

Vestlus ja vaatlus. Douglas ja Schwartz arvavad, et nii osalus kui ka teostus kunstitegevustes toetuvad asjakohastele vestlustele kunstist. Kui õpetaja suudab lastega kunstist põnevalt rääkida, tekitab see neis huvi (Avogbade, 2013). Kunstivestlused ja selle tegemise protsess suunavad lapsi vaatlema, uurima, analüüsima, tõlgendama ja sünteesima uusi ideid. Vestluse käigus jagavad lapsed oma arvamust teistega ning üksteise arvamusi kuuldes ja koos arutledes kujunevad lapses välja suuremad ja komplekssemad teadmised (Eckhoff, 2013).

Vestlust saab tekitada küsimuste esitamise kaudu. Küsimuste esitamine viib arutluseni ning see on vajalik, sest vaatlemine on sisukam, kui seda seostada mõtlemise ja kõnega (Raunam et al, 1963). Selleks, et lapsed vestlusega kaasa tuleksid, peaks õpetaja küsimusi esitades ning töid vaadeldes jätma lastele mulje, et ka tema on õppija ja ei tea kõiki vastuseid. Kui õpetaja küsib lastelt liiga konkreetse küsimuse ja eeldab sellele kindlat vastust, võib see lastes tekitada hirmu vastata valesti ja vestlust ei teki (Barrett, 1995).

Kuna lapsed on end ümbritsevate täiskasvanute poolt väga mõjutatavad ning võtavad kergelt omaks nende suhtumise ja hoiakud, tuleb last õpetada väärtustama oma arutlusvõimet ja seda, et inimeste arvamused on erinevad, vastasel juhul võivad nad jäädagi teiste arvamusest sõltuma (Fisher, 2005). Selleks, et laps õpiks ennast hindama, tuleks tal esmalt õppida hindama teisi inimesi. Kuna oskus end teistega võrrelda on aluseks õige enesehinnangu kujunemisele, peaks lisaks erinevate nähtuste, piltide, esemete ja objektide vaatlemisele, tegema seda ka laste kunstitöödega. Neile meeldib enda töid teistele näidata ja rääkida, mida nad seal kujutavad ja kuidas see nende meelest õnnestus ning mis neile kõige rohkem meeldib (Tiko, 2006; Visual Arts..., 1999). Lastega nende tööst vestlemisel on oluline keskenduda töö sisule, kuid ka sellele, missuguseid jooni ja kujundeid nad on kasutanud (Visual Arts..., 1999).

Lastele, kes ei ole varem kunstiteoseid vaadelnud, tuleks enne töö tehnilise osa vaatlemist esitada kirjeldavaid küsimusi, mille käigus nad saavad harjutada oma jutustamisoskust ning kasutada ka loovust. Seega tuleks kunstiteose vaatlust alustada selliste küsimustega nagu „Mida sa esmalt pildil märkad?“ või „Mis sellel pildil toimub?“. Kui esmane kokkupuude on toimunud, võib minna täpsema vaatluse ja konkreetsemate küsimuste juurde. Näiteks „Milliseid värve on kunstnik kasutanud?“, „Millist värvi on pildil kõige rohkem?“ või „Kui suur see maal olla võiks?“. Pärast selliseid küsimusi saab analüüsida, millise meeoleolu see maal tekitab ning kellele võiks selline teos meeldida ja kellele mitte (Barrett, 1995; Roland, s.a.).

Kui esmalt esitatakse vaatluse käigus küsimusi objekti kohta, tuleks seda teha ka lapse tehtud kunstitöö kohta. See aitab lapsel töö erinevaid osi eristada ning võrrelda etteantud objektiga, lisaks arendab tööst rääkimine ka lapse sõnavara. Küsimuste esitamise käigus näeb laps erinevusi oma töö ja objekti vahel – see suunab last täpsemale vaatlusele ning laps saab oma töö juures parandusi teha (Harris Helm, Berg, & Scranton, 2004).

Iga vaatlus peaks lõppema kokkuvõttega, milles tuuakse esile vaadeldud objekti põhitunnused, uued mõisted ja tekkinud kujutlused. Näiteks kui vaadeldakse kunstniku tööd, peaks vaatluse lõpus üle kordama töö autori, töö pealkirja ning töö liigi (nt maal, joonistus, skulptuur). Nii täiendavad lapsed oma varasemaid teadmisi ning õpivad ka midagi uut (Riisalo et al, 1998).

Lapse vaatlusoskus ja selle seos kunstitegevustega

Lapsed õpivad maailma tundma nägemise, kuulmise, kompimise ning liikumise kaudu. Nende abil õpivad nad tundma uusi objekte, nähtusi, sündmusi ja kohti. Kui tekitada lastes maailma vastu huvi, aitab see neil koguda ja talletada teadmisi maailma kohta ning see on abiks ka nende eneseväljendusoskuse arengule kunstitegevuste kaudu (Visual Arts..., 1999).

Selleks, et midagi mõista, peab seda nägema. Nägemise kaudu teadvustab laps oma koha maailmas. Sellele viitab ka see, et lapsed oskavad pilte palju varem tõlgendada (lugeda) kui sõnu. Maailmast arusaamiseks peab laps tajuma, märkama ja mõistma teda ümbritsevaid visuaalseid ja helilisi ärritajaid (Fisher, 2005). Tartu Ülikooli õppekava arenduskeskus (2006) on välja toonud lapse arengu eeldatavad tulemused kunstivaldkonnas, mille üheks osaks on ka vaatlus. Järgnevas tabelis (vt tabel 1) on välja toodud lapse arengu eeldatavad tulemused vaatlusoskuse arendamisel.

Tabel 1. *Lapse arengu eeldatavad tulemused kunsti vaatlemisel, kunstiteoste analüüsimisel ja vestlustel kunstist* (Tartu Ülikooli õppekava arenduskeskus, 2006)

Vanus	Lapse arengu eeldatavad tulemused
2-aastased	Suunavate küsimuste abil leiab pildidelt, illustratsioonidelt tuttavaid esemeid ning nimetab neid. Rõõmustab, elavneb äratundmisrõõmust.
3-aastased	Vaatleb pilte, näidistöid, raamatuillustratsioone; osutab enda jaoks tähtsatele objektidele, nähtustele ning nimetab neid (auto, puu, koer, maja, vihm jne).
4-aastased	Suunavate küsimuste abil analüüsib ja annab tööle hinnangu. Põhjendab, miks töö, pilt meeldib. Vastab küsimustele ja selgitab, miks kujutab esemeid, nähtuseid just sellisel viisil.
5-aastased	Kunstitöö vaatlemisel vastab suunavatele küsimustele (mis toimub pildil, kes mida kus teeb?). Juhendamisel võrdleb erinevaid kujutatud objekte (suurust, värvi). Tunneb ära varem vaadeldud pildi. Jutustab suunamise abil, mida on kujutanud oma töödel ning loetleb, milliseid materjale on kasutanud töö valmimisel.
6-aastased	Annab oma tööle hinnangu ja põhjendab oma arvamust. Põhjendab küsimustega suunamisel tehniliste lahenduste, vormi- ja värvilahenduste kasutamist. Vaatleb huviga ja omaalgatuslikult raamatuillustratsioone, kunstitöid, esitab nende kohta küsimusi ja avaldab oma arvamust. Eelistab konkreetseid raamatuid kujundusest lähtuvalt.
7-aastased	Teoseid vaadeldes ja kirjeldades märkab detaile, värve, meeleolu. Annab oma tööle, näidistööle ja teistele kunstiga seotud objektidele hinnanguid skaalal meeldib-ei meeldi, põhjendades suunamisel oma arvamust. Fantaseerib ja jutustab teose juurde ka loo – mis juhtus enne, mis juhtub pärast.

Vaatlust mõjutavad ka lapse varasemad kogemused ja arusaamad seoses vaadeldava objektiga. Lapsed püüavad vaatluse käigus leida tõendeid selle kohta, mida nad arvavad objekti kohta teadvat (Eberbach & Crowley, 2009). See tuleneb sellest, et lastel on vajadus otsida ja luua oma kogemustes korda ja tähendust. Nad tahavad, et see, mida nad mõtlevad, oleks õige ning et nende kogemused kinnitaksid seda (Fisher, 2005).

Tihti ei kujuta lapsed kunstitegevustes seda, mida nad näevad, vaid seda, mida nad teavad. Lapsed taipavad, et mingi eseme kujutamine ei pea põhinema selle nägemisel ühel ajahetkel ühest fikseeritud vaatepunktist, vaid pilt võib tugineda ka kujutlusele, mis on tekkinud objekti vaatlemisel erinevatest nurkadest (Juske, 2004).

Vaatluse abil joonistamine ei ole oluline vaid kunstitegevustes, vaid see on kasulik ka teistes valdkondades, kus tuleb asju uurida ja informatsiooni koguda (Cox & Perara, 1998). Näiteks saab vaatlust ja kunstitegevust seostada teemaga „mina ja keskkond“, sest tihti kujutatakse kunstitegevustes loodust – tehakse selliseid töid nagu puude, õunte, lillede ja seente rebimine ning lõikamine paberist, voolitakse või joonistatakse loomi ja taimi (Riisalo et al, 1998).

Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid

Uurimistöö eesmärk oli välja selgitada, kui palju ja milliste tegevuste käigus kasutavad koolieelse lasteasutuse õpetajad kunstitegevuses vaatlust. Eesmärgi saavutamiseks püstitati järgnevad hüpoteesid:

1. Kunstitegevuse alustamine vaatlusega ja vaatluse kasutamine teistes tegevusvaldkondades (mina ja keskkond, keel ja kõne, matemaatika, eesti keel kui teine keel) on seotud. Murumaa (2010) ja Tabas (2009), on oma uurimustes leidnud, et vaatlust kasutatakse kunstitööde tegemisel vähem kui teiste tegevusvaldkondade ülesannete täitmisel. Oletati, et kunstitegevuste käigus kasutatakse vaatlust vähem, sest vaatluseid viiakse läbi teistes tegevusvaldkondades ja seostatakse hiljem kunstitegevustega.
2. Vaatlusele pühendatud aeg ja laste vanus on omavahel seotud. Lastel on ülekaalus tahtmatu tähelepanu ja nad ei suuda ühele tegevusele väga kaua keskenduda. Mida vanem on laps, seda kauem ta suudab ühele tegevusele keskenduda (Eisen, 1989; Riisalo et al, 1998).

Lisaks hüpoteesidele, leiti töös vastused ka järgnevatele uurimisküsimustele:

1. Missuguste tegevuste kaudu koolieelse lasteasutuse õpetajad kunstitegevustes vaatlust läbi viivad?
2. Kuidas hindavad koolieelse lasteasutuse õpetajad vaatluse vajalikkust kunstitegevustes?

Metoodika

Valim

Valimi koostamisel lähtuti eesmärgipärasest valimist. Uurimuses osales 48 Viljandi maakonnas töötavat koolieelse lasteasutuse õpetajat. Kõige rohkem vastajaid oli vanuses 46–55 aastat (14 õpetajat) ja 36–45 aastat (14 õpetajat). Seejärel 56 ja enam aastat (12 õpetajat) ning ülejäänud vastajad (8 õpetajat) olid vanuses alla 25 aastast kuni 35 aastani.

Haridustasemelt oli uurimuses osalenute hulgas kõige enam kõrgharidusega õpetajaid (21 õpetajat). Seejärel keskeriharidusega (14 õpetajat), rakendusliku kõrgharidusega (12 õpetajat) ning ka keskharidusega (1 õpetaja) õpetajaid.

Uurimuses osalenud õpetajate tööstaaž varieerus vähem kui 4 tööaastast kuni 20 ja enama tööaastani. Dreyfus'i (1981) mudeli järgi jagati õpetajad tööstaaži põhjal nelja kategooriasse: algajad (tööstaaž kuni 4 aastat; 6 õpetajat), edasijõudnud (tööstaaž 5–9 aastat; 7 õpetajat), asjatundjad (tööstaaž 10–19 aastat; 8 õpetajat) ja eksperdid (tööstaaž 20 ja enam aastat; 27 õpetajat). 13 õpetajat töötas liitrühmas, 12 nooremas rühmas, 9 sõimerühmas, 7 keskmises rühmas ja 7 vanemas rühmas.

Mõõtevahendid

Uurimistöö viidi läbi kvantitatiivset uurimismeetodit kasutades. Uurimistöös kasutati mõõtevahendina ankeeti (vt lisa 1). Selle koostamisel toetuti eelnevalt läbitöötatud teoreetilisele materjalile. Ankeedis oli kokku 16 küsimust, millest 4 puudutasid taustandmeid. Küsimustest 10 olid kinnised, 5 poolkinnised ja 1 avatud. Ankeedi esimesel leheküljel oli antud ülevaade uurimistöö temaatikast. Ankeedi täitmine võttis aega umbes 10 minutit.

Ankeedi reliaabluse arvutamiseks jaotati küsimused sarnaste tunnuste ja mõõteskaalade järgi kahte ploki. Esimese plokki Cronbach'i Alfa oli 0,43 ning teise 0,24 (vt lisa 2). Ankeedi reliaablus oli madal, sest Cronbach'i Alfa on mõeldud sarnaste tunnustega küsimuste mõõtmiseks, kuid koostatud ankeedis olid küsimused esitatud väga erinevalt ning ka tunnuste mõõteskaalad olid erineva amplituudiga. Saadud tulemust mõjutas ka see, et reliaabluse arvutamiseks võiks olla vähemalt 10 küsimust, kuid küsimuste jaotamisel plokkidesse, kasutati reliaabluse arvutamiseks vähem küsimusi.

Protseduur

Ajavahemikul 10. jaanuar–20. jaanuar 2015 viidi läbi pilootuuring, milles osales 5 Tartu maakonnas töötavat koolieelse lasteasutuse õpetajat. Pilootuuringu tulemuste abil parandati koostatud ankeedi veakohad ning lisati juurde uusi küsimusi ning eemaldati küsimused, mis ei andnud soovitud vastuseid.

Käesoleva uurimuse jaoks viidi läbi ankeetküsitlus Viljandi maakonna tavalasteaedades töötavate lasteaiaõpetajate hulgas ajavahemikul 18.veebruar–18.märts 2015. Ankeedile vastamine toimus internetikeskkonnas docs.google.com. Ankeedile vastamine oli vabatahtlik ja anonüümne. Vastajatega ühenduse saamiseks pöörduti Viljandi maakonnas töötavate lasteaedade juhatajate poole, kes edastasid ankeedid lasteaiaõpetajatele. Ankeedile

vastas 50 õpetajat, kuid vastuoluliste vastuste tõttu kasutati analüüsimisel 48 õpetaja vastuseid.

Andmeanalüüsiks kasutati statistikapakette SPSS 17.0 for Windows ja Microsoft Office Excel 2007. Andmete kirjeldamiseks leiti protsente, ning tehti tabeleid ja jooniseid. Püstitatud hüpoteeside kontrollimiseks kasutati Spearman'i testi, sest tegu oli seosehüpoteesidega, mille mõlemad kontrollitavad tunnused asetsesid järjestiksskaalal. Uurimisküsimustele leiti vastused kasutades sagedustabeleid.

Tulemused

Esimese hüpoteesi kontrollimiseks kasutati Spearman'i testi. Korrelatsioonanalüüs näitas, et kunstitegevuste alustamine vaatlusega ja teistes tegevusvaldkondades saadud vaatlustulemuste kasutamine kunstitegevuses on omavahel mõõdukalt seotud ($r=0,54$; $p<0,05$) (vt lisa 3). Selgus, et õpetajad, kes alustavad kunstitegevusi alati vaatlusega, tegelevad vaatlusega rohkem ka teistes tegevusvaldkondades. Järgnev tabel (vt tabel 2) näitab seost kunstitegevuste alustamise vaatlusega ja vaatluse kasutamise vahel teistes tegevusvaldkondades:

Tabel 2. Vaatluse kasutamine kunstitegevuses ja teistes tegevusvaldkondades

		Kunstitegevuse alustamine vaatlusega							
Vaatluse kasutamine teistes tegevusvaldkondades		Alati		Mõnikord		Mitte kunagi		Üldkokkuvõte	
	Ei tegele teistes valdkondades vaatlusega	0	0%	0	0%	1	100%	1	100%
	Iga päev	17	81%	4	19%	0	0%	21	100%
	Kord nädalas	1	20%	4	80%	0	0%	5	100%
	Mõned korrad nädalas	7	33%	14	67%	0	0%	21	100%
	Üldkokkuvõte	25	52%	22	46%	1	2%	48	100%

Ankeedi vastustest selgus, et 25 õpetajat (52% vastanutest) alustab igat läbiviidavat kunstitegevust alati vaatlusega. Nende seast 17 tegelevad igapäevaselt vaatlustega ka teistes tegevusvaldkondades ja 7 mõnel korral nädalas ning seostavad vaadeldut kunstitegevustega. 22 õpetajat (46% vastanutest) alustab kunstitegevust vaatlusega mõnikord ning nende seast 14 tegeleb vaatlusega ka teistes tegevusvaldkondades mõnel korral nädalas ning 4 igapäevaselt. Mitte kunagi ei alusta kunstitegevust vaatlusega 1 vastaja (2% vastanutest), tema ei tegele vaatlustega ka teistes tegevusvaldkondades. Ühe valikuna oli antud ka see, et vaatlusi tehakse teistes tegevusvaldkondades, kuid tulemusi ei seostata kunstitegevustega – seda ei valinud ükski vastaja. Selgus, et teistest tegevusvaldkondadest tegeletakse vaatlusega kõige enam

valdkonnas „mina ja keskkond“ (88%; 42 vastajat), seejärel „keel ja kõne“ (6%; 3 vastajat), „matemaatika“ (4%; 2 vastajat) ja „eesti keel kui teine keel“ (2%; 1 vastaja).

Teise hüpoteesi kontrollimiseks kasutati samuti Spearman'i testi.

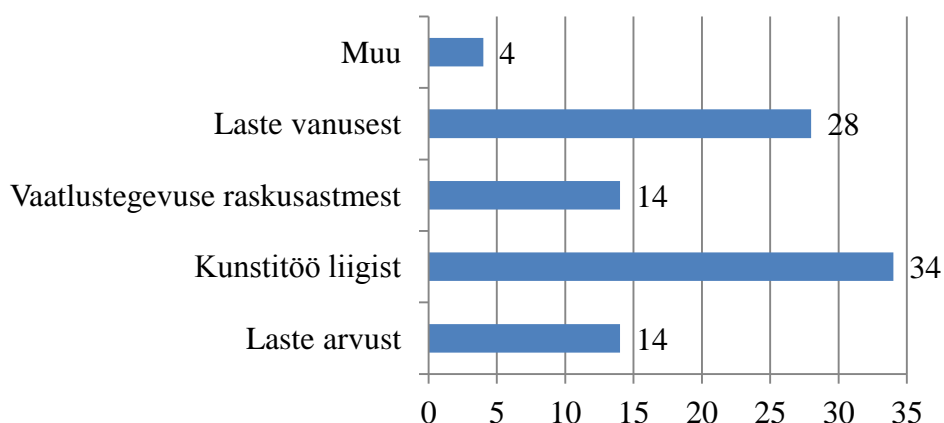
Korrelatsioonanalüüsi käigus seost laste vanuse ja vaatlusele pühendatud aja vahel ei leitud ($r=-0,02$; $p>0,05$) (vt lisa 4). Järgnev tabel (vt tabel 3) näitab seost õpetajate poolt õpetatavates rühmades olevate laste vanuse ja kunstitegevustes vaatlusele pühendatud aja vahel:

Tabel 3. Laste vanus ja kunstitegevuses vaatlusele pühendatud aeg

	5-10 min		11-15 min		21-25 min		Ei tegele kunsti-tegevustes vaatlusega		Kokku	
kuni 3aastased	9	100%	0	0%	0	0%	0	0%	9	100%
3-5aastased	8	67%	2	17%	1	8%	1	8%	12	100%
5-6aastased	6	86%	1	14%	0	0%	0	0%	7	100%
6-7aastased	5	71%	2	29%	0	0%	0	0%	7	100%
2-7aastased	13	100%	0	0%	0	0%	0	0%	13	100%
Üldkokkuvõte	41	86%	5	10%	1	2%	1	2%	48	100%

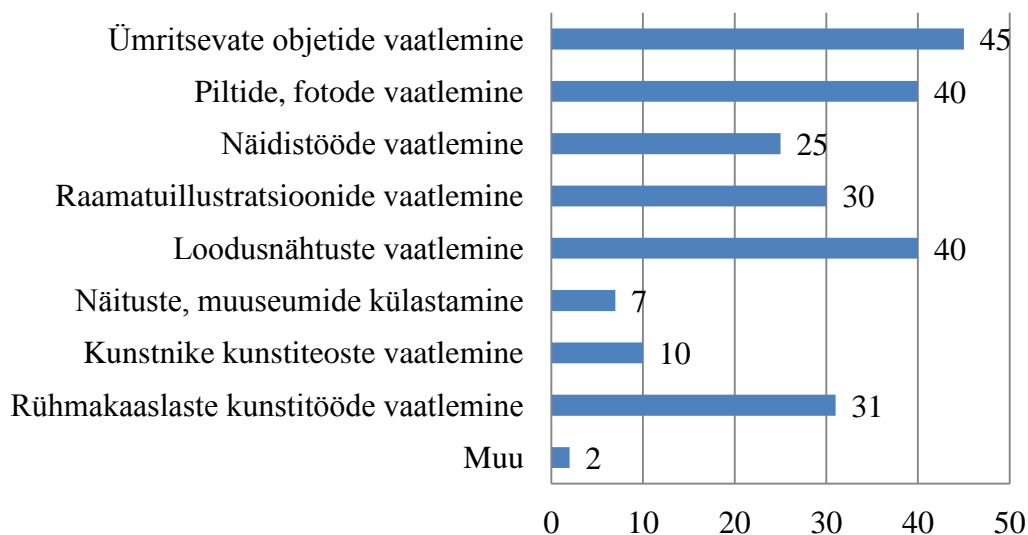
Analüüsi käigus selgus, et 41 õpetajat (86% vastanutest) pühendab kunstitegevustes vaatlusele 5–10 minutit, 5 õpetajat (10% vastanutest) 11–15 minutit ja 1 õpetaja (2% vastanutest) 21–25 minutit. 1 õpetaja (2% vastanutest) ei tegele kunstitegevustes vaatlusega.

Järgneval joonisel (vt joonis 1) on välja toodud vaatlusele pühendatavat aega mõjutavad tegurid. Vastajatel oli võimalik valida mitu vastusevarianti, seega on iga valiku juures välja toodud valijate arv kogu vastajate hulgast ehk 48st.

Joonis 1. Vaatlusele pühendatud aega mõjutavad tegurid

Esimese uurimisküsimusega püüti välja selgitada, missuguseid vaatlusega seotud tegevusi lasteaiaõpetajad koos lastega läbi viivad. Ankeedi vastustest selgus, et kõige enam tegeletakse ümbritsevate esemete ja objektide vaatlemisega ning seejärel vaadeldakse loodusnähtusi ja pildilisi materjale. Vähem vaadeldakse kunstnike teoseid ning külastatakse näituseid ja muuseume. Järgnev joonis (vt joonis 2) näitab arvuliselt, missuguseid vaatlusega seotud tegevusi õpetajad kõige rohkem läbi viivad (iga valiku juures valijate arv kogu vastajate hulgast ehk 48st):

Joonis 2. Vaatlemisega seotud tegevused

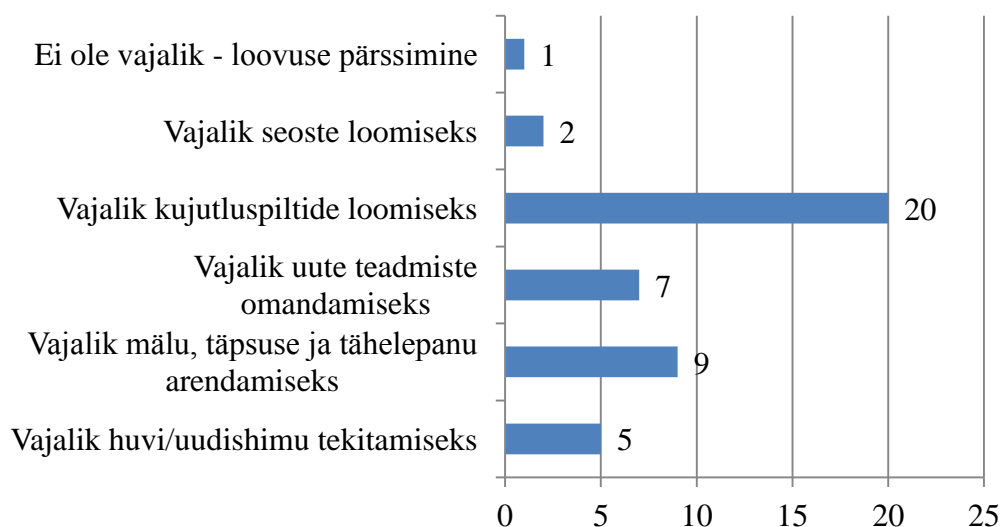
Kunstitööde tegemisel peeti vaatluse kasutamist kõige olulisemaks voolimistööde tegemisel (46%; 22 vastajat). Sellele järgnesid maalimistöö (31%; 15 vastajat), joonistustöö (17%; 8 vastajat) ja meisterdustöö (6%; 3 vastajat).

Vaatlustegevuste läbiviimisel kasutavad õpetajad järgnevaid meetodeid: õpetajad lasevad lastel esmalt iseseisvalt vaadelda ning vajadusel esitavad suunavaid küsimusi (44 õpetajat 48st), õpetajad alustavad vaatlust kohe lastele küsimuste esitamisega (20 õpetajat 48st) ning õpetajad lasevad lastel täiesti iseseisvalt vaadelda (6 õpetajat 48st).

Vaatluseobjektide valikul peeti kõige olulisemaks seost nädala teemaga (52%; 25 vastajat). Sellele järgnesid laste huvi (19%; 9 vastajat), laste vanus (10%; 5 vastajat), laste varasemad teadmised (10%; 5 vastajat) ja materjalide kättesaadavus (9%; 4 vastajat). Üheks valikuks oli ka rahalised ressursid, kuid ükski vastaja ei pidanud seda kõige olulisemaks.

Teise uurimisküsimusega püüti välja selgitada, kuidas hindavad koolieelse lasteasutuse õpetajad kunstitegevustes vaatlustegevuse vajalikkust. Vastustest selgus, et 28 õpetajat (58%) pidas vaatlust väga vajalikuks, 19 õpetajat (40%) pigem vajalikuks ning 1

õpetaja (2%) ei osanud seisukohta võtta. Õpetajate põhjendusi vaatluse vajalikkusest ja mittevajalikkusest kirjeldab järgnev joonis (vt joonis 3):

Joonis 3. Õpetajate arvamused vaatluse vajalikkusest ja mittevajalikkusest

Lisaks joonisel kujutatud tulemustele, vastasid 4 õpetajat, et peavad vaatlust vajalikuks, kuid ei põhjendanud oma vastust.

Arutelu

Uurimuses esitatud kahest seosehüpoteesist ei leidnud ükski statistiliselt olulist kinnitust.

Esimeses hüpoteesis oletati, et kunstitegevustes kasutatakse vaatlust vähem, sest vaatluseid tehakse teistes tegevusvaldkondades ning saadud tulemusi seostatakse hiljem kunstitegevustega. Hüpoteesi kontrollimisel saadud tulemus oli vastupidine hüpoteesis esitatud oletusele – selgus, et õpetajad, kes alustavad kunstitegevusi alati vaatlusega, tegelevad vaatlusega ka teistes tegevusvaldkondades rohkem ning kasutavad saadud vaatlustulemusi kunstitegevustes. Kuna Murumaa (2010) ja Tabase (2009) uurimustest selgus, et kunstitegevustes tegeletakse rohkem tehniliste oskuste õpetamisega, võib oletada, et kunstitegevustes kasutatakse vaatlust kunstitöö tegemiseks vajalike tehniliste oskuste õpetamiseks ning infot selle kohta, mida kunstitöös kujutatakse, saadakse teistest tegevusvaldkondadest. Näiteks on Riisalo et al (1998) väitnud, et kunstitegevustes kujutatakse palju loodust ja sellele viitab ka see, et 88% vastanutest seostavad kunstitegevustega „mina ja keskkond“ tegevusvaldkonnas vaadeldut.

Teises hüpoteesis oletati, et mida nooremad on lapsed, seda vähem aega pühendatakse kunstitegevustes vaatlusele. Vaatlusele pühendatud aja ja laste vanuse vahel statistiliselt olulist seost ei leitud. Selgus, et sõltumata laste vanusest, tegeletakse kunstitegevustes

vaatlustega enamasti 5–10 minutit. Selle tulemuse üheks põhjuseks võib olla see, et vaatlusele pühendatud aeg ei tohiks olla liiga pikk ega lühike, sest lastel on ülekaalus tahtmatu tähelepanu ning nad ei suuda pikalt ühele tegevusele keskenduda (Eisen, 1989; Riisalo et al, 1998). Sellele viitab ka see, et 21 ankeedile vastanud õpetajat töötas alla 3 aastaste kuni 5 aastaste laste rühmas ning 13 rühmas, kus on lapsed vanuses 2 kuni 7 aastat. Teiseks põhjuseks võib olla see, et vaatlust kasutatakse kui kunstitegevuste üht osa, kuid suurema osa ajast võtab kunstitööde tegemise protsess ise. Sellele viitab ka see, et 52% vastanutest on väitnud, et nad alustavad kunstitegevusi alati vaatlusega, sõltumata laste vanusest – seega peab lastel jääma tegevuse käigus aega nii vaatlusele kui ka kunstitöö tegemisele. Lisaks võib oletada, et kunstitegevustes kasutatakse vaatlust tehniliste oskuste õpetamiseks ning sellisel juhul on vaatlus ja praktiline tegevus omavahel seotud ning vaatlusele pühendatud aeg lühem.

Esimese uurimisküsimuse eesmärk oli välja selgitada, missuguste tegevuste kaudu koolieelse lasteasutuse õpetajad kunstitegevustes vaatlust läbi viivad. Sarnaselt Murumaa (2010) ja Tabase (2009) uurimustega selgus, et enim vaadeldakse pildilisi materjale, ümbritsevaid objekte ja loodusnähtusi. Vähem vaadeldakse kunstnike teoseid ning külastatakse näitusi ja muuseume. Soydan ja Erbay (2013) on väitnud, et pildilised materjalid tekitavad lastes suuremat huvi kui lihtsalt vestlemine, kehakeele ja hääletoonide kasutamine ning küsimuste esitamine. Kuna kunstitegevustega seostatakse ka vaatlusi teistes tegevusvaldkondades, võib pildilise materjali ja ümbritsevate esemete ja objektide kasutamise eelistus tuleneda sellest, et need on õpetajate jaoks kergemini kättesaadavamad ning neid saab kasutada tegevuste illustreerimiseks ja lastes huvi tekitamiseks erinevates tegevusvaldkondades. Pildilisi materjale võidakse eelistada ka seetõttu, et laste jaoks on lihtsam vaadelda ja kujutada tasapinnalisemaid kui ruumilisi objekte (Krabbenhof, 2002). Samas on oluline ka ümbritsevate objektide vaatlemine, sest vaadeldavad objektid peaksid olema tunnetatavad erinevate meelte abil, lähtuma lapsepärasusest ja elulähedusest (Eisen, 1989; Ivanova & Leppoja; 2007). See, et muuseume ja näitusi külastatakse harvem, võib tuleneda sellest, et nende tegevuste organiseerimine on pikaajalisem protsess ning nõuab ka rahalisi ressursse. Lisaks võis tulemust mõjutada ka uurimuses osalenud õpetajate rühmas olevate laste vanus.

Teise uurimisküsimuse eesmärk oli välja selgitada, kuidas hindavad koolieelse lasteasutuse õpetajad vaatluse vajalikkust kunstitegevustes. Selgus, et vaatlust peetakse väga vajalikuks, sest see aitab lastel tegevusele tähelepanu koondada ja häälestuda, see arendab nende tähelepanu ja mälu ning selle kaudu saavad lapsed uusi teadmisi. Lisaks aitab see lastel luua kujutluspilte mis on abiks kunstitööde kavandamisel ja kujundamisel. Sellisel arvamusel

on ka töö teoreetilises osas viidatud autorid Eisen (1989), Heinrichsen (1979) ja Donovan (2007). Ainsaks vastuväiteks vaatluse vajalikkusele oli arvamus, et see võib pärssida laste loovust. Kuid Ivanova ja Leppoja (2007) on välja toonud, et kui laps on objekti piisavalt vaadelnud ja uurinud, saab ta seda kujutada just nii, nagu ta on sellest aru saanud. Lisaks arvatakse, et kui lapsele on vaatlemiseks valitud tema jaoks huvitav ja sobiv objekt, on laste kunstitööd väljendusrikkamad (Visual arts... 1999).

Üheks töös esinenud piiranguks oli see, et ankeet oli küll koostatud teoreetilise materjali põhjal, kuid seda ei olnud korduvalt katsetatud ning seetõttu ei olnud teada kõik ankeediga seotud kitsaskohad. Tulemuste analüüsi piirasid ankeedis vastamata jäetud küsimused ja vastuolulised vastused. Lisaks võis tulemusi mõjutada ka see, et valimisse kuulusid õpetajad, kes tegelesid erinevas vanuses lastega.

Käesoleva töö edasiarendamiseks võiks sama uurimistöö läbi viia kvalitatiivseid uurimismeetodeid arvestades intervjuuna. Lisaks soovitaksin edaspidi uurida, kui teadlikult koolieelse lasteasutuse õpetajad lastele kunstitegevustes vaatlust õpetavad – kas tegevus planeeritakse ette ja kas sellele seatakse eesmärgid. Täpsemalt võiks uurida ka vaatlustegevuste protsessi – kuidas kunstitegevustes vaatlust alustatakse, milliseid ülesandeid ja küsimusi lastele esitatakse ning kuidas vaatlustegevus lõpetatakse.

Tänuõnad

Tänan Irja Vaasi, Karmen Kalki, Kaja Orast ning uurimuses osalenud Viljandimaa koolieelse lasteasutuse õpetajaid.

Autorluse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

..... (allkiri ja kuupäev)

Kasutatud kirjandus

- Avogbade, M., O. (2013). A Perspective on Motivating Children Art Activity. *Ife PsychologIA*, 21 (2), 128–132.
- Barrett, T. (1995). *Lessons for Teaching Art Criticism*. ERIC Publications.
- Barrett, T. (2002). Interpreting Art: Building Communal and Individual Understandings. Y. Gaudelius & P. Speirs (Eds.). *Contemporary Issues in Art Education* (pp. 291-300). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Cox, M., V., & Perara, J. (1998). Children's Observational Drawings: a nine-point scale for scoring drawings of a cube. *Educational Psychology: An International Journal of Experimental Educational Psychology*, 18 (3), 309-317.
- Dogru, S., Y. (2014). The efficacy of attention training on upskilling the children's ability to notice details and attention focusing skills. *International Journal of Academic Research Part B*, 6 (1), 143-149.
- Donovan, H. (2007). *Suur seinamaal*. Sinisukk.
- Dreyfus, S. E. (1981). Four models v human situational understanding: inherent limitations on the modelling of business expertise. Berkeley: Operations Research Centre, University of California.
- Eberbach, C., & Crowley, K. (2009). From Everyday to Scientific Observation: How Children Learn to Observe the Biologist's World. *Review of Educational Research*, 79, (1), 39-68.
- Eckhoff, A. (2013). Conversational Pedagogy: Exploring Interactions Between a Teaching Artist and Young Learners During Visual Arts Experiences. *Early Childhood Education Journal*, 41, 365–372.
- Eesti keele seletav sõnaraamat*. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=vaatama&F=M>
- Eisen, F. (1989). *Valik Johannes Käisi töid: Kodulugu, üldõpetus, loodusõpetus*. Tallinn: Valgus.
- Fisher, F. (2005). *Õpetame lapsi mõtlema*. Tartu: AS Atlex.
- Fox, J.E., & Lee, J. (2013). When Children Draw vs When Children Don't: Exploring the Effects of Observational Drawing in Science. *Creative Education*, 4, 11-14.
- Gaskins, S., & Paradise, R. (2012). Learning through observation in daily life. In D. F. Lancy, J. Bock, & S. Gaskins (Eds.), *The Anthropology of Learning in Childhood* (pp. 85–118). United States of America: AltaMira Press.

- Graham-Dixon, A. (2010). *Kunst. Kaljujoontest kaasaegse kunstini*. Tallinn: Varrak.
- Harris Helm, J., Berg, S. M., & Scranton, P. (2004). Observation drawing. *Teaching Your Child to Love Learning: A Guide to Doing Projects at Home*. (pp. 68-69). Teachers College Press.
- Heinrichsen, E. (1979). *Loodusega tutvustamise metoodikast koolieelses eas*. Tallinn: Eesti NSV Haridusministeerium.
- Hommik, M. (s.a.). *Kunstiteose analüüs*. Külastatud aadressil http://www.e-ope.ee/_download/euni_repository/file/1673/Kunstiteose%20anal%C3%BC%C3%BCs.pdf.
- Ivanova K., & Leppoja, L. (2007). Käelistest tegevustest lasteaias ja nende integreerimine teiste ainevaldkondadega. *Tea ja Toimeta*, 33, 3–6.
- Juske, A. (2004). *Joonistav laps: Onto –ja fülogeneetilised paralleelid*. Eesti Kunstiakadeemia.
- Kenney, S. (2009). Literacy and Art in the Music Class: Young Children Read and Draw What They Sing. *General Music Today* (22), 25-28.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava*. (2008). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/12970917>
- Krabbenhof, E. (2002). *The Classroom Teacher As Art Coach*. USA: Universal Publishers.
- Kärner, E. (2006). *Kompositsiooniõpetus*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Murumaa, K. (2010). *Kunstivaldkonna rakendamine koolieelikuterühmas Järvamaa lasteaegade näitel*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Oll, T. (2009). Valdkond „Kunst“. E. Kulderknup (Toim), *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad* (lk 74–90). Tallinn: Studium.
- Raunam, O., Okas, E., Väli, V., Matt, F., Remmel, A., Loogna, G., & Leškin, V. (1963). *Joonistamise ja maalimise õpik*. Tallinn: Eesti NSV Kunst.
- Riisalo, I. (1983). Vaatlus – looduse tundmaõppimise meetod. *Metoodilisi soovitusi ümbritseva elu ja looduse kursuse käsitlemiseks 6-aastaste klassis/rühmas*. Tallinn: Eesti NSV Haridusministeerium.
- Riisalo, I., Sarapuu, H., Tiits, H., & Valgma, A. (1998). *Koduloo õpetamisest I klassis: Metoodilisi soovitusi*. Tallinn: Valgus.
- Roland, C. (s.a.). *Looking at and Talking about Art with Kids*. Retrived from <http://www.artjunction.org/archives/looking@art.pdf>.
- Savik, A. (1994). *Loodusained üldkoolis I*. Tallinn: Haridustöötajate koolituskeskus.

- Soydan, S. B., & Erbay, F. (2013). The methods applied by pre-school teachers to raise the curiosity of children and their views. *Educational Research and Reviews*, 8 (13). Pp 997-1008.
- Tabas, Ü. (2009). *Käeliste tegevuste rakendamine 6-7aastaste laste rühmas Tartu linna ja maakonna näitel*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Tiko, A. (2006). Lapse arengust ja selle jälgimisest. *Arenguestlused lasteaias*, 3 - 47). Tallinn: Ilo.
- Tartu Ülikooli õppekava arenduskeskus. (2006). *Valdkond: KUNST*. Külastatud aadressil http://www.curriculum.ut.ee/sites/default/files/sh/alusharidus_kunst.pdf.
- Visual Arts. Arts Education. Teacher Guidelines. (1999). Retrived from http://www.ncca.ie/uploadedfiles/curriculum/visart_gline.pdf.
- Vlach, H. A., & Carver, S. M. (2008). The Effects of Observation Coaching on Children's Graphic Representations. *Early Childhood Research & Practice*, 10, (1).

Lisad

Lisa 1. Veebiküsitluse ankeet

Lugupeetud koolieelse lasteasutuse õpetaja!

Olen Jane Raudsepp, Tartu Ülikooli koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava kolmanda kursuse üliõpilane ning palun Teie abi enda bakalaureusetöö koostamisel. Kuna vaatlus on koolieelses lasteasutuses üks õppe- ja kasvatustegevuse osa ning laps peaks kasutama vaatlusel tehtud tähelepanekuid voolides, joonistades, maalides ja meisterdades, on minu töö teemaks „Vaatluse kasutamine koolieelse lasteasutuse kunstitegevuses ja arvamused selle vajalikkusest“.

Küsimustiku täitmiseks kulub aega umbes 10 minutit. Kõiki Teie vastuseid käsitletakse anonüümselt ning kui Teil tekib küsimusi antud teemal või soovite teada saada uuringu tulemusi, siis minu meiliaadress on janeraudsepp@gmail.com.

1) Mis on Teie vanus?

- a) Kuni 25
- b) 26-35
- c) 36-45
- d) 46-55
- e) 56 ja enam

2) Milline on Teie haridustase?

- a) Põhiharidus
- b) Rakenduslik kõrgharidus
- c) Keskkharidus
- d) Kõrgharidus
- e) Keskeriharidus

3) Mis on Teie tööstaaz?

- a) 4 aastat või vähem
- b) 5-9 aastat
- c) 10-19 aastat
- d) 20 aastat või enam

4) Missuguses rühmas õpetate?

- a) sõimerühm - (kuni 3aastased)
- b) noorem rühm - (3-5 aastased)
- c) keskmine rühm - (5-6 aastased)
- d) vanem rühm - (6-7 aastased)
- e) liitrühm - (2-7 aastased)

5) Kui tihti alustate kunstitegevust vaatlustega?

- a) Alati
- b) Mõnikord
- c) Mitte kunagi

6) Kui pikalt tavaliselt kunstitegevuses vaatlusele aega planeerite?

- a) 5-10 minutit
- b) 11-15 minutit
- c) 16-20 minutit
- d) 21-25 minutit
- e) Rohkem kui 25 minutit
- f) Ei tegele kunstitegevustes vaatlusega

7) Millest sõltub kunstitegevuses vaatlusele pühendatud aeg? Märkida võib mitu valikut.

- a) ____ Laste arvust
- b) ____ Kunstitöö liigist
- c) ____ Vaatlustegevuse raskusastmest
- d) ____ Laste vanusest
- e) ____ Muu _____

8) Kui tihti tegelete vaatlemisega teistes tegevusvaldkondades (va kunstivaldkond) ja seostate vaatlustähelepanekuid kunstitegevusega?

- a) Iga päev
- b) Mõned korrad nädalas
- c) Kord nädalas
- d) Ei tegele teistes valdkondades vaatlusega
- e) Ei seosta teistes valdkondades tehtud tähelepanekuid kunstitegevustega

9) Mis tegevusvaldkonnas kasutad vaatlemist kõige enam?

(Kui vastasid, et "ei tegele teistes tegevusvaldkondades vaatlusega", jäta see küsimus vahele.)

- a) Mina ja keskkond
- b) Keel ja kõne
- c) Matemaatika
- d) Eesti keel kui teine keel

10) Milliste tegevuste kaudu vaatlete kunstiteoseid ja vestlete kunstist? Märkida võib mitu valikut.

- a) _____ Ümbritsevate esemete, objektide vaatlemine- värv, vorm struktuur
- b) _____ Piltide, fotode vaatlemine
- c) _____ Näidistööde vaatlemine, hilisem kasutamine oma töös
- d) _____ Raamatu illustratsioonide vaatlemine
- e) _____ Loodusnähtuste vaatlemine
- f) _____ Näituste, muuseumide külastamine
- g) _____ Kunstnike kunstiteoste vaatlemine
- h) _____ Rühmakaaslaste kunstitööde vaatlemine
- i) _____ Muu _____

11) Millest lähtute vaatlemiseks valitava eseme/objekti/nähtuse valikul? Märkida võib mitu valikut.

- a) _____ Laste huvist
- b) _____ Laste varasematest teadmistest
- c) _____ Laste vanusest
- d) _____ Seosest nädala teemaga
- e) _____ Materjalide kättesaadavusest
- f) _____ Rahalistest ressurssidest
- g) _____ Muu _____

12) Mis mõjutab teie valikud kõige enam?

- a) Laste huvi
- b) Laste varasemad teadmised
- c) Laste vanus
- d) Seos nädala teemaga
- e) Materjalide kättesaadavus
- f) Rahalised ressursid
- g) Muu _____

13) Kuidas vaatlustegevusi läbi viite? Märkida võib mitu valikut.

- a) Esitate lastele objekti kohta küsimusi ja lapsed vastavad küsimustele
- b) Lasete lastel iseseisvalt vaadelda ja nimetada märgatud tunnuseid – ise lapsi ei suuna
- c) Esmalt lasete lastel iseseisvalt vaadelda ja nimetada märgatud tunnuseid, vajadusel esitate suunavaid küsimusi
- d) Muu _____

14) Missuguste kunsttööde tegemisel kasutate vaatlust kõige rohkem?

Näiteks looma (kassi, koera) voolimine/maalimine/joonistamine/meisterdamine.

- a) Voolimistöö
- b) Maalimistöö
- c) Meisterdustöö
- d) Joonistustöö

15) Kuidas hindate vaatluse vajalikkust kunstitegevustes?

- a) väga vajalik
- b) pigem vajalik
- c) pigem ei ole vajalik
- d) üldse ei ole vajalik
- e) ei oska öelda

**16) Miks peate vaatlust kunstitegevustes vajalikuks/mittevajalikuks? Põhjendage
eelmise küsimuse vastust lühidalt.**

Lisa 2. Cronbach'i Alfa

Küsimused 5, 6, 8, 10, 13 ja 15:

Case Processing Summary		
	N	%
Valid	48	100,0
Cases Excluded ^a	0	,0
Total	48	100,0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,429	6

Küsimused 4, 9, 12, 14 ja 16:

Case Processing Summary		
	N	%
Valid	46	95,8
Cases Excluded ^a	2	4,2
Total	48	100,0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,239	5

Lisa 3. Hüpotees 1 – korrelatsioonanalüüsi tabel

Correlations			@5_Kui_tiht_i_te gelete_vaatluse ga	@8_kui_tiht_i_va atlus_teistes_v aldkondades
Spearman's rho	@5_Kui_tiht_i_tegelete_vaatlusega	Correlation Coefficient	1,000	,538**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	48	48
	@8_kui_tiht_i_vaatlus_teistes_valdkondades	Correlation Coefficient	,538**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	48	48

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Lisa 4. Hüpotees 2 – korrelatsioonanalüüsi tabel

Correlations			@4_Missuguse s_rühmas_õpet ate	@6_kui_palju_a ega_vaatlusele _planeerite
Spearman's rho	@4_Missuguses_rühmas_õ petate	Correlation Coefficient	1,000	-,019
		Sig. (2-tailed)	.	,900
		N	48	48
	@6_kui_palju_aega_vaatlus ele_planeerite	Correlation Coefficient	-,019	1,000
		Sig. (2-tailed)	,900	.
		N	48	48

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Jane Raudsepp
(sünnikuupäev: 27.10.1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Vaatlustegevuse läbiviimine kunstivaldkonnas koolieelses eas ning Viljandi maakonna lasteaiaõpetajate arvamused selle vajalikkusest”, mille juhendaja on Irja Vaas,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 18.05.2015 (*kuupäev*)